

dien wakkeren geest van verzet tegen de loochening van den Christen naam in ons als doen opvlammen, die 't ons tot een plicht van heilig heroïsme maakt, om in geheel onze omgeving weer het welbehagen Gods in menschen te verheerlijken. Maar die verheerlijking moet dan ook zoo luide opklanken, dat we ons lof niet door de vijanden van Maria's Kindeke overstemmen laten, maar veel eerder omgekeerd het over heel de wereld doen uitkomen, hoe diep ons uit de ziel het lied der eere van den Messias opklinkt, juist wij men het aandorst zijn eere in smaadt te verkeeren en den taligen Engelenzang door het gekrijsh van de demonen te verdringen.

Dr. A. K.

„Nederballende hebben zij het aanbeden.”

[KERSTFEEST 1919.]

En in het huis gekomen zijnde, vonden zij het kindeken met Maria, zijne moeder; en nedervallende hebben zij het aanbeden; en hunne schatten opengedaan hebbende, brachten zij hem geschenken, goud, en wierook, en mirre.

Matth. II:11.

Niet alleen roerend, maar stellig aangrijpend, is wat ons van de Wijzen in het Oosten gemeld wordt. Het waren geleerden uit de heilige klasse van de oude Babyloniërs. Van het Rijk van Babel was als zelfstaand aardsch Koninkrijk destijds de naam nauwelijks overgebleven. Babel was door de Perzen veroverd en ter nedergelegd. Het Perzische Rijk, dat door Koning Cyrus zoo hoog verheven was, zonk evenzoo ineen. En feitelijk had men alzo in deze streken eeniglijk te rekenen met de macht der Romeinen. Het was de Keizer die te Rome zetelde, in wiens macht allen alle machten en rijken van het Oosten waren overgegaan. Alleen hadden de Romeinse Keizers dit eigenaardige, dat ze in alle streken van het Oosten en van het Westen, waarin ze hun macht vestigden, zooveel mogelijk de landsvorsten bestaande lieten, en door deze heerschend, de volken niet zich poogden te verzoenen. Zoolka er nu in onze Residentie op dat oogenblik een Vorstenzoon uit Djokja op Java is opgedaagd, die door onze Koningin met hooge eere tot in haar Vorstenzaal ontvangen is, zoo ook werden door de toenmalige Romeinse Keizers alle deze oorspronkelijke vorsten in het Oosten, zooveel 't ging, met zekere voorzigtige eere bejegend. Streng en overbiddelijk deed men hun, waar het noodig bleef, de opmerking van den Keizer te Rome gevoelen. Niemand kon er dan ook destijds te Jeruzalem of te Caesarea aan twifelen, of van den Keizer te Rome, en onder hem van Pontius Pilatus, ging de macht uit om wet en orde te herstellen, maar een schijn van Koninklijk gezag bleef daarnaast en daaronder aan de Aziatische Vorsten gegund. De macht van Rome's Keizers werd door niemand in het ontzaglijke Rijk ook maar een oogenblik in twiifel getrokken. Altoos zoo echter als een Vader heer en meester in zijn gezin blijft, al regeert er een Vorst over het land, zoo ook waren deze inlandsche Vorsten nog altoos heer en meester in het inlandsche huishouden, maar de Vorst over 't land en over de inlandsche koningen was en bleef de Keizer Augustus.

Doch let er nu op, hoe in 't Oosten de oederlinge saamhang van Volk en Overheid op gemeentelijke wijze onderling verbonden was. Dit is zoo heel anders dan 't zich aan ons in Europa voordoet. Bij ons zijn machten en bevoegdheden met strenge grenzen van elkander gescheiden, doch in het Oosten niet. Ook nu nog niet, en daarom wezen we op den Vorst van Djokja, die zelfs nu nog met ten deele Vorstelijke eere in het Paleis van onze Koningin ontvangen werd. Men versta dit wel. Er was geen sprake van, dat de inlandsche Vorsten, die onder de heerschappij van den Keizer van Rome stonden, eenige monarchale macht konden uitoefenen, maar wel lag het in den Oosterseken aard, waaraan de Romeinse gebieders zich aansloten, dat de aloude tradities ook in Nineve en Babylon voortleefden. Niet met absolute macht. Het was toch alles thans onder de Keizer van Rome gebracht, maar de aloude traditie van het Oosten recht leefde voort en voort, de volken sloeten zich bij deze tradities aan, en daar deze tradities bij schier alle Oosterseke volken in denzelfden traant voortwoerden, was 't geheel natuurlijk, dat de invloed van deze tradities wel verzwakte, maar zonder toch weg te sterven, en dat dienstegevolge het oude nationale leven der volken zich nog steeds in geklekkige, maar toch duidelijk onderscheidbare vormen voortzette.

Nu heerschte hierin zeer zeker schiedbedrog. In Babylon was geen heilige orde meer, waardoor een hooger inzicht zich kon voortplanten. Maar toch zeiden zich daarom evenzoo te Babylon als in Egypte de oude overleveringen voort, doordien ze voortleefden in het volksbesef, en ook door de machthebbers met zekere voorleide bejegend werden. Dit is nu nog zoo, juist zoo als 't destijds in Suma en Babylon was. En men verzieze nimmer uit het oog, dat deze tradities niet alleen de heiligen oorsprong hadden, maar ook voortdurend door den heiligen zin van 't volk gedragen werden.

In deze tradities, waaraan men zich in Azië vooral zoo sterk vastklemt, spreekt meer dan eigen verzinning, er spreekt naderwijking van het verleden in, en het is hierop dat niet genoeg kan worden geleet. De oorsprong van ons menscheeljk geslacht ligt niet in Europa, maar in Azië. Het is in Azië dat alle volken der aarde nog steeds hun oorsprong zoeken, en dit niet in naam, maar feitelijk. Gebel ons geslacht is uit Azië herkomstig; schier alle volken in Azië heromen er zich op, dat zij nog in engeren zin de dragers zijn van de oudste overleveringen van ons geslacht, en juist dit is het wat in de verschijning van de Wijzen uit het Oosten zich hier aankondigt. Deze Wijzen uit het Oosten waren niet eenige verzinners, die als door een inval op de gedachte waren gekomen, om een tocht naar het Heilige Land te doen. Ze waren geoordeelde mannen die in Babylon de oudste tradities van de Aziatische volken voortzetten, en deze tradities oogden er natuurlijk op, om aansluiting aan het Scheppingsverhaal te zoeken, en voor zich de eere op te eischen, dat zij het naast aan Abel en Seth stonden, en wel zoo dat ook wel andere volken de oudste tradities voortplantten, doch in minder zuivere vormen, en dat, als men terugging op den oorsprong van ons geslacht,

de overlevering den hechten band tusschen Adam en hun volk legde. Ook van de andere volken werd dan wel erkend, dat ook zij hun onderlingen band afscheiden uit wat in Seth en door Noach op Adam wees, maar en de Egyptenaren en de Perzen en de Grieken, kortom alle volken, die achtereenvolgens de leiding aan zich zagen toevertrouwd, bleven toch van eeuw tot eeuw staande houden, dat hunner de aloude levende traditie was, en dat door hen, niet door hen alleen, maar toch altoos door hen 't meest en 't zuiverst, de traditie van Paradijs en Ark, en de heilige oorsprong der eerste, oorspronkelijke en nooit geheel teloor gegane religie zich had voortgeplant.

Die heilige traditie verzaakte nimmer haar historisch, oorspronkelijk verband. Een heilig verband, dat niet zoozeer in Europa, maar allereerst en het allersterk in Azië opkwam. De aloude tradities in Europa verzwakten allengs en stierven uit, maar uit Azië kwamen met de Volksverhuizing telkens nieuwe krachten Europa binnenvoer, die ook thans nog nabloeien. Maar veel sterker was dit uiteraard in de dagen, waarin het Kerstfeest zich in het leven der volken inschoof. Voor ons stierf dit godsdienstig verband der volken weg. Zelfs op 't Kerstfeest, als alles ons schier oproept om het verband der volken te herdenken, en van uit Bethlehem terug te gaan op de oude volksstammen, die de heilige tradities der volken alle die eeuwen gedragen hadden, heeft een eeuw de eeuwen traditie van de zoo bezielde Aziaten onder ons ternauwernood meegesproken. Thans echter gevoelen we ook in ons land den keer die intrad. Nee, de magtige gebeurtenis van het Kerstfeest stond niet op zichzelf, gelijk we zoo eeuw na eeuw ons verbeeld hebben. Wat nu onder de volken uitbrak, wijst op een geheel ander bestand. Zoolka duwer nimmer gevoelen we thans op eens den saamenhang der volken van Oost en West, van Noord en Zuid; en gaan we, onderwijl dit onze zielen doordringt, nu terug op de Wijzen uit het Oosten en op hetgeen destijds in het gemoed der volken omging, dan gevoelen we, op eenmaal, zoolka op onze vroegere Kerstfeesten nimmer, hoe ook onze Kerstjubil in rechtstreeks verband staat met wat straks onder en met de volken van Azië en Europa, van Afrika en Amerika te gebeuren staat. Immers tot op het Paradijs gaat 't nu steeds meer terug. Uit de volken van het Oosten dringt ook ons met steeds luider stem de drang naar de doorbreking van het Godsijs in het oer. Nee, 't zijn niet enkel schuddingen en beroeringen der volken die we mee doorleven; wat ons outzet en op het einde voorbereidt, is de beroering die van God uitgaat onder de volken.

Dr. A. K.

Amsterdam, 19 December 1919.

De dag, waarop de Christus geboren is, is ons niet bekend.

De Evangelisten melden ons wel den dag, waarop Christus aan het kruis voor ons gestorven, is en ook den dag, waarop hij uit de dooden herrees, maar de dag, waarop hij in Bethlehem is geboren, wordt ons niet genoemd.

En evenmin kan men zeggen, dat de traditie ons dezen dag bewaard heeft. De Christelijke Kerk heeft wel van meet af het Paaschfeest gevierd, maar het Kerstfeest is een der jongste feesten, die de Kerk ter eere van Christus heeft ingesteld. En wel vindt men, reeds eer het Kerstfeest in gebruik kwam, bij enkele oude schrijvers in de derde eeuw den 25 December als den dag van Christus geboorte aangegeven, maar dat het aanwijzen van dezen dag niet berust op een historische overlevering blijkt wel daaruit, dat schrijvers uit dienzelven tijd weer andere dagen noemen. Een overlevering, die op historisch gezag aanspraak kan maken, bestaat aangaande Jezus' geboortedag niet. Zelfs kan men wel met zekerheid aannemen, dat Christus' geboorte in de December heeft plaats gevonden. Al is in Palestina de winter niet zoo streng als bij ons, toch kan kwalijk worden aangenomen, dat tegen het einde van December de herders nog den nacht doorbrachten met hunne kudde in het open veld.

Het lijdt dan ook geen twiifel, dat de keuze van den 25sten December als geboortedag van Christus op symbolische gronden is geschied. Echter niet, zoolka men gewoonlijk meent, omdat op 25 December de winter-zonne-stilstand eindigt, de zon nu weer in kracht en gloed toeneemt en de dagen weer beginnen te lengen, waarin men dan een symbool zag, hoe in Christus de Zonne der gerechtigheid voor ons is opgegaan, na de eeuwen van donkerheid, die zoo zwaar op de menscheid hadden gedrukt. Want wel is het juist, dat deze weerkeer van het zonnelicht door de volken feestelijk werd begroet en de Christelijke Kerk dit natuurfeest met het Kerstfeest heeft saamsmolten, zoolka de Kerstboom met zijn lichten bewijst, maar de eigenlijke reden, waarom de 25 December als geboortedag van Christus is aangenomen, is dit toch niet. Reeds lang voordat de viering van het Kerstfeest was opgekomen en het heidensche Yul-feest ter eere van de zon verdroog, vindt men reeds bij kerkelijke schrijvers dezen dag als den geboortedag van Christus aangegeven, terwijl er bij hen geen sprake van is, dat zij dezen dag met het weerkeeren der zon in verband brengen.

Veel meer grond is er dan ook voor de meening, dat de vaststelling van Christus geboorte op den 25sten December te danken is aan een oude overlevering omtrent de schepping der wereld. Naar de Kerkvaders meenden, zou de schepping hebben plaats gevonden toen de lente in den zomer overging en wel op den dag, waarop dat en nacht even lang zijn, d.w.z. op den 25en Maart. Volgens sommigen was op den 25en Maart de schepping zelf aangevangen, volgens anderen was de eerste scheppingsdag de 21e Maart en werden op 25 Maart de zon, maan en sterren geschapen. Met deze eerste scheppingsdaad Gods werd nu de tweede scheppingsdaad Gods in verband gebracht, waardoor de Verlosser ons werd geschonken. De aankondiging van Christus komst door den Engel Gabriël en de ontvangenis van Christus uit den Hei-

ligen Geest, de wondere scheppingsdaad Gods, waardoor het Woord vleesch werd, werd daarom op den 25en Maart gesteld. En zoo kwam men er toen van zelf toe, om den geboortedag van Christus negen maanden later, dat is op 25 December, te stellen. Zoo verklaart zich de keuze van dezen dag van zelf, zonder dat men aan een heidensche zonnefeest als oorsprong van ons Kerstfeest behoeft te denken. Het is Christelijke symboliek, die in Christus' ontvangenis en geboorte de herschepping der wereld viert wilde.

Maar ook al bestaat er geen rechtstreeks verband tusschen het kiezen van den 25en December als herdenkingsdag van Christus geboorte en het feest van het weer opkomen der zon in kracht na de donkere dagen, toch heeft de Christelijke Kerk van oude tijden af tusschen beide wel een symbolisch verband gelegd. 25 December was niet alleen voor de Noorsche volken, die dan hun Yulfeest vierden, maar ook voor de Zuidelijke volken, waar het Kerstfeest het eerst ontstaan is, de *dies invicti solis*, d. w. z. de dag, waarop de zon, na schijnbaar al meer haar lichtgloed verloren te hebben, weder haar onoverwinnelijke kracht toonde en uit de worsteling over de duisternis zegevierend te voorschijn trad. Het saamvallen van beide feesten, hoe toevallig dit ook zijn moge, gaf toch een veel rijkere en diepere betekenis aan het Kerstfeest, dan dit in verband te brengen met de legendarische overlevering aangaande den tijd, waarin de schepping had plaats gevonden, wat bovendien eerst langs een omweg tot de vaststelling van Christus geboorte op den 25en December leiden kon. Een zoo ingewikkelde berekening sprak het Christelijke gemoed niet toe. Veel meer zag men in de keuze van dezen dag ter herdenking van Christus geboorte, de dag, waarop ook de volkeren het weer opkomen van de Zon vierden, een vervulling van de heerlijke profetie door Zacharias van Christus geboorte gegeven n.l. »dat God door de innerlijke bewegingen zijner barmhartigheid bewogen, ons bezocht heeft uit den hoogte met den opgang der Zonne, om licht te verspreiden voor degenen, die in schaduw en duisternis des doods gezeten te zijn en onze voeten te richten op het pad des vredes».

Aan het oudheidensche gebruik, aan het Yulfeest ontleend, om een denneboom met lichten versierd in onze huizen te plaatsen, hebben we geen behoefte, om ons deze rijke betekenis van ons Christelijk Kerstfeest voor ogen te stellen. Eer dient deze heidensche zede om de aandacht af te leiden van wat voor ons Christenen op het Kerstfeest de hoofdaak moet zijn. De Kerstboom met zijn lichten en geschenken heeft maar al te vaak de kribbe van Bethlehem in de harten verdrongen. Zelfs in wereldsche gezinnen, waarin aan het Kerstkindeke niet gedacht wordt, is de Kerstboom in eere. Eenig Christelijk symbool schuilt in dezen Kerstboom niet.

Maar wel ligt er een heerlijke betekenis in, dat ons Kerstfeest saamvalt met het weer opkomen van de Zon in ongebroken kracht. En nu we den dag van Christus geboorte niet weten, kon de Kerk geen juistere keuze hebben gedaan dan door haar Kerstfeest op dezen dag te stellen. Het is Christelijke symboliek, dat ons wijst op het nauw verband tusschen natuur en genade, schepping en herschepping. Zoo valt ons Paaschfeest, het feest van Christus' opstanding uit de dooden, saam met de herleving van de natuur uit haar langen winterslaap. Zoo ons Pinksterfeest, dat de uitstorting des Heiligen Geestes en de toebereiding van de eerstelingen van Christus' gemeente ons predikt, met het ripen van de eerste halmen op den akker daarbuiten. En zoo kon ook ons Kerstfeest, dat de komst ons verkondigt van het Kindeke, dat de Zonne der Gerechtigheid is, niet beter geplaatst worden dan nu, na de donkere en sombere dagen die vooraf zijn gegaan, de zon weer haar kracht herwint en haar stralen ons weer toezendt.

Want in de dagen, die achter ons liggen, waarin het matte zonlicht maar al te vaak door grauwe nevelen versluierd was en 't al om ons heen te versterven scheen, werd een beeld ons gegeven van de »duisternis en schaduwen des doods», waarin naar Zacharias' profetie de volkeren verzonken waren voor Christus komst. En wat den zaligen jubel en blijdschap van ons Kerstfeest uitmaakt, is dat de barmhartigheid Gods ons in den Kerstnacht geschonken heeft den Opgang uit de hoogte, de Zonne der Gerechtigheid, onder wiens vleugelen genezing te vinden is, die weer Goddelijk licht straalt in onze harten en door dat licht onze voeten weer richt op het pad des vredes.

Zoo komt ons Kerstfeest ook in deze donkere en gedrukte tijden, waarin het schijnt, alsof de schaduwen des doods zich opnieuw over de volkeren hebben nagespreid, om ons opnieuw levenshoop en levensmoed te schenken. Want ons Kerstfeest predikt ons, dat de Opgang uit de Hoogte, Hij, die van zich zelf getuigen kon: Ik ben het licht der wereld, ons in het Kindeke van Bethlehem is gegeven. En wie voor dat Kindeke in aanbidding neerknielt, zal het licht weer in de duisternis zien opgaan en op den weg des vredes wandelen.

Religieu Eklekticisme.

Het zou mijn geachten mederedacteur, die op zoo uitnemende wijze onze leestafel verzorgt, wel ietwat moeilijk vallen, een recensie te leveren van de rede, die de afgetredene Rector Magnificus van de Vrije Universiteit, bij de overdracht van de rectorale waardigheid, den 20sten October j.l. hield. En al sla ik niet gaarne den sikkel in zijn oogst, hij zelf zal het mij niet euvelduiden, dat ik ditmaal de taak overneem,

waar het de aankondiging van zijn eigen geesteskindeke geldt.

Het onderwerp, dat Prof. Geesink in deze rectorale oratie behandelde, die nu bij den uitgever H. A. van Bottenburg het licht zag onder den titel: *Religieu Eklekticisme*, heeft zeker de verdienste van aktueel te zijn. Het was er hem toch om te doen, het beeld te teekenen van de religieuzeit van de intellectueelen der jongere generatie, waartoe hij niet alleen de rijpere jeugd, maar ook mannen en vrouwen van meer gevorderden leeftijd rekent, niet alleen om een historische bijdrage te leveren voor de kennis van het religieuze leven van onzen tijd, maar vooral om op de gevaren te wijzen, die naar zijn inzicht deze religieuzeit der »jongeren» aankleef. Hij meent toch als het eigenaardig kenmerk van deze religieuzeit te moeten stellen het religieuze eklekticisme — vandaar de titel van zijn oratie — terwijl dit eklekticisme aan het probabilisme zijn ontstaan te danken heeft.

Wat Prof. Geesink met deze vreemde woorden, die men aan een filosoof van professie niet euvelduiden mag, waar het gaat om bepaalde denkingen te karakteriseren, bedoelt, is dit. Prof. Geesink ziet tusschen de religieuzeit van het ouder en jonger geslacht een verschil. Dat verschil bestaat niet daarin, zoolka men van de zijde dezer jongeren wel eens beweren hoort, dat het hun te doen is om »religieuze beleving» (alsof dit bij de oudere generatie ontbrak!) maar in hun wijze van denken omtrent God. Had de oudere generatie daaromtrent zekerheid, de jongeren komt hier niet verder dan *waarschijnlijkheid*. Die relatieve of betrekkelijke zekerheid nu noemt Prof. Geesink *probabilisme*. En daaruit verklaart hij, dat deze jongere generatie de waarheid zoekt door uit elkaar weersprekendestelsels enkele daarin als waarheid geldende stellingen uit te kiezen, om ze dan, hoe weinig ook bij elkaar passend deze stellingen mogen zijn, te verbinden en te vermengen. En dit saamlezen van een bouquet uit zoo in den grond verschillende tuinen noemt Prof. Geesink het eklekticisme.

Intusschen heeft Prof. Geesink zelf wel gevoeld, dat het niet voldoende was dit te beweren, maar dat het ook bewezen moest worden. Vandaar dat hij in het eerste en breedst uitgewerkte deel dit bewijs leveren gaat. Hij doet dit door in de eerste plaats te wijzen op de gemeenschapskringen, waarin deze religieuzeit der jongere generatie zich belichaamt. Het eigenaardige kenmerk toch van deze jongere generatie is, dat ze wel religieus wil zijn, maar niet *kerkelijk*. Toch heeft deze religieuzeit behoefte aan gemeenschap en vandaar dat zij zich belichaamt in buitenkerkelijke kringen. Zulke anti- of buitenkerkelijke kringen heeft men in ons land in de Federatie van vrije religieuze groepen en organisaties, in de vereniging de Middaghoogte, in de vereniging de Woodbrookers, in de Nederlandse Christen-Studentenvereniging en in den Vrijzinnig-Christelijken Studentenbond. Het karakter van al deze verenigingen wordt dan kort aangegeven: het bestaat daarin, dat ze heterogene elementen willen verenigen. En reeds daaruit blijkt het eklekticisme. Om dit nog nader aan te toonen, neemt Prof. Geesink in den spiegel der historie in de hand en laat zien, hoe eenzelfde verschil in denkingrichting als thans op religieuze gebied zich afteekent tusschen de oudere en de jongere generatie, ook op filosofisch gebied zich telkens voorgedaan heeft, zoo bijv. in de eerste eeuw voor Christus, toen, nadat de groote filosofen Plato, Aristoteles, Zeno en Epicurus elk hun eigen stelsel ontwikkeld en hun scholen gesticht hadden, daarna een jongere generatie opkwam, die de tegenstellingen, door een vroegere generatie zoo scherp gesteld, vertroebelde en in eklekticisme kracht zocht.

Ditzelfde verschijnsel nu doet zich in onze dagen op religieuze gebied voor. Onder de oudere generatie had men drie scherp gescheiden groepen: de vrijdenkers, die met alles, dus ook met de Christelijke religie, hadden gebroken; de Vrijzinnigen, die los waren van Bijbel en Kerkgehoof, en de Rechtzinnigen, die meer of minder sterk zich aan Schrift en Bijbel gebonden achtten. Elk dezer hoofdgroepen valt dan weer in onderdeelen uiteen. Zoo de Vrijzinnigen in de groepen van Opzomer, Scholten en Hoekstra. En zoo de Rechtzinnigen in de Bijbelsche, de Ethische en de Gereformeerde groep. Nadat ook elk dezer richtingen of groepen op rake wijze is gekarakteriseerd, toont Prof. Geesink dan aan, hoe bij de jongere generatie in elk dezer drie groepen een verschuiving van denkebeelden plaats heeft gevonden. Een verschuiving, die deels van rechts naar links en deels van links naar rechts doorgaat. De zonen en dochteren uit het huis der »Vrije Gedachte», gelijk Prof. Geesink ze noemt, zijn aan de suggestie van het materialisme ontkomen, zoeken weer naar het Absolute, naar God, maar zoeken het antwoord bij Occultisme, Theosophie, Wijsbegeerte en Religie, en wat ze vinden, voegen ze bijeen, ook al past het niet. Een gelijke verschuiving valt evenzoo waar te nemen bij de intellectueelen zonen en dochteren van Vrijzinnigen huize, bij wie veel meer dan bij de oudere generatie, het zonde-gevoel ontwaakt is, die naar verlossing zijn gaan zoeken, en die verlossing ook in verband brengen met Christus, al is dit meer een Christus-verdichting dan de werkelijke Christus der Schrift. Valt er zoo bij de modernen een zekere toenadering te bespeuren tot de Rechtzinnigheid, aan de andere zijde vindt men evenzoo, vooral bij ethischen, een toenadering tot de modernen vooral op het punt der Schriftcritiek en wederom evenzoo bij de jongere generatie der Gereformeerden tot de ethische orthodoxie, met name tot de drie adagia der ethischen, dat »het leven voorafgaat aan de leere; dat »het karakter der waarheid ethisch is;

en dat het »gelooft der gemeente», of wil men het subjectieve religieuze leven, de bron is van onze kennis aangaande God. En om het bewijs, dat men hier metterdaad eklekticisme heeft, nog afdoender te maken, toont Prof. Geesink in de laatste plaats aan, hoe deze religieuzeit onzer jongeren opkomt uit het probabilisme, waarvan ook op wijsgeerig gebied het eklekticisme een onbedriegelijk symptoom is. Ook hier, evenals in het tweede gedeelte van zijn betoog, leidt Prof. Geesink ons eerst terug naar Athene, om daar ons te doen zien, hoe het eklekticisme uit het probabilisme is voortgekomen, dat weer een kind was van het scepticisme en pragmatisme. Graf voor de oudere generatie het oordeel der groote filosofen omtrent het Absolute een *volstrekte zekerheid*, bij een volgend geslacht kwam de twijfelzucht op; men kon niet tot zekerheid komen; het kon evenzoo zals zoo zijn; en waar men met deze twijfelzucht praktisch in het leven niet uitkwam, waar de mensch toch handelen moest, kwam men er toe de waarde der voorstellingen of oordeelen af te gaan meten naar hun praktische nuttigheid en zoo graden van waarschijnlijkheid aan te nemen, d. w. z. men ging uit het scepticisme over tot het probabilisme en dat bereide den weg voor het eklekticisme. Hetzelfde ziet men ook nu weer. Omdat de jongeren meenen, dat volstrekte zekerheid omtrent de waarheid onbereikbaar is, kiezen ze wat de meeste praktische waarde heeft in hun oog voor hun religieuze beleving, en dit leidt hen van zelf tot hun eklektisch saamlezen van al wat zij bruikbaar achten voor dit doel, al steekt het zoo schrill tegen elkaar af, dat men niet recht meer weet wat men ziet.

Ten slotte geeft Prof. Geesink dan zijn oordeel over dit religieuze eklekticisme. Eenertijds toont Prof. Geesink een open oog te hebben voor het vele goede dat in deze religieuze opleving wordt gevonden, vooral zoolka ze onder de studenten is gewekt. »Ik zie in dit alles, zei hij, een werk van Gods ontferming over ons volk, een betooging zoolka van Zijn particuliere genade als van Zijn gemeene gratie, en het doet denken aan het: Verderf ze niet, want er is een zegen in 't. Maar aan de andere zijde spaart hij toch evenmin de critiek. Hij wijst er in de eerste plaats op, hoe bij deze jongere generatie de vastheid en zekerheid ontbreekt en dit hen tot een *waarschijnlijksrekening* brengt, die in strijd is met wat de Apostel zegt, dat het geloof een vaste grond is der dingen die men hoopt. In de tweede plaats, hoe dit eklekticisme maakt, dat zij stellingen of oordeelen, die in van elkaar verschillende religies of ook in van elkaar verschillende richtingen in eenzelfde religie als waarheid gelden, uit hun verband rukken en wat contradictoer is saamvoegen. In de derde plaats wordt dan gewezen op de onkerkelijkheid dezer jongere generatie en haar afkeer van wat onder haar dogmatische formulering heet. Terwijl ten slotte ook aan de »critiek der jongeren» nog een woord gewijd wordt, om aan te toonen, wat daarin juist en wat onjuist is.

Met deze ietwat breede weergave van deze oratie meenen we reeds genoeg tot haar aanbeveling te hebben gezegd. Genaden brood voor eenvoudigen is ze zeker niet. Maar ze is dan ook een rectorale oratie en ze richt zich tot de intellectueelen onder de jongeren. En voor hen kan ze zeker tot grooten zegen zijn. Prof. Geesink geeft in deze oratie, die in druk 58 bladzijden beslaat, een rijkdom van gedachten, die bewondering wekt. De parallel door hem getrokken tusschen het wijsgeerig en religieuze eklekticisme, biedt hem de gelegenheid om niet alleen zijn rijke kennis van de geschiedenis der filosofie uit te stallen, maar ook zijn scherp blik op het religieuze leven onzer dagen. Hoe weet hij niet met enkele woorden elke richting te typeren en haar eigenaardig karakter scherp te doen uitkomen. Ook de literaire vorm — wie zou het anders verwachten van Prof. Geesink — is keurig verzorgd. De beschrijving van de Filosofische scholen te Athene is een meesterstukje, en hoe wordt niet telkens het zwaarwichtig betoog gekrukt door een treffend beeld of een leuke anecdot. Maar meer nog dan om dien schat van kennis, die hier geboden wordt, en om den schoonen vorm, waarin deze stof is gegoten, heeft deze oratie voor ons betekenis, omdat Prof. Geesink zoo beslist en principieel zijn oordeel uitspreekt over hetgeen hij het religieuze eklekticisme der jongeren noemt. Hij doet dit met wijze bedachtzaamheid. Hij heeft waardeering voor het goede, dat onder deze jongeren gevonden wordt. Waar hij critiek oefent, maakt hij toch onderscheid tusschen wat verder afdoelde en dichter bij huis bleef. Maar tegen al wat strekt om de vastheid van Gods Woord, de zekerheid van ons geloof, de heerlijkheid onzer Gereformeerde belijdenis te verzwakken, biedt hij met alle kracht tegenstand. En daarvoor zijn we hem van harte dankbaar. Hij heeft, zoolka hij zelf aan het slot zijner oratie memoreert, klaar en duidelijk uiteengezet, wat Dr. Kuyper eens een principieele gedachte der Heilige Schriftuur noemde, »dat ook onder menschen was andersoortig is, niet duurzaam kan hechten, zoolka als ijzer duurzaam hecht aan leem».

Petrus Datheen.

Indien er één man is, wiens nagedachtenis bij ons Calvinistische volk naleeft, dan is het wel Petrus Datheen. Hij, de magtige prediker, wiens bezielend woord duizenden medeslepte; die kundige organisator, die ons vluchtelingen-kerken leidde en op onzen Nationale Synodes den toon aangaf; de man aan wien we onzen Catechismus, onze Liturgie en ons Psalmgezag te danken hebben, staat onder de kloke Calvinisten der 16e eeuw vóór en vertegen-

woordigt het glorie. Een magt, een genie, zo Zwitsers, Calvinist, bracht, persoon hebben niet gehi 16e eeuw en de gr Kerk gel matoren Datheen hij niet, zich geb kerkorga van de f notenker chismus, niet aan den Cate en de P. Maar al oorspron geestelijk Kerk de Calvinist halen; l gebied v en Litur ken gesce namen v den, een heid en overtroffe onder o gebleven, gesteden het einde liefde va derven. het aan kracht, a

Het w gedachte, werp voe graad va Vrije Uni Datheen een biograf Dr. H. te over Dat tatie, ho bewerk, alleen da er toe ha bij ons v bronnen o der 19e e nieuws a nieuwe b noodig w Dr. Ru lijke wijze reeds gep studien e voegen, w in zoolw wist nog te ontkel dat de o archieven nieuwe m belangrij nieuwe b al is daa nog niet.

Wat in eerste pl de spen en zijn j breede lij en archie zal bewo waarmede Maar ni voor de beeld van Het gevaas oversi van den p is hij gelu groote sob schilder l beeld va Datheen i kent het v verbleemd en kerk, houding, t naar den leefde.

Het is i van Dathe dissertatie l als portret bleek niets wezen. We werkelijk i gefantasee zijner bela tekende, e kop van d een man i spreekt. E kelijke por zoo heeft getrouwhe tekend. Z sertatie een een eere o

In hartelij H. J. M. te f 2.

Arnhem, V

of wil
n, de
God.
daad
aken,
plaats
geren
n ook
een
hier,
n zijn
terug
n, hoe
voort-
tscep-
ndere
open
ker-
deker-
s zo
lucht
waar
kwam
ingen
r hun
w, z.
t het
weg
men
enen,
waar-
at de
n oog
t hen
lezen
or dit
kkaar
t wat
zijn
ener-
g, de
voorz
deze
voort-
deze
wekt.
van
be-
made
doet
nt er
zijde
wijst
deze
rheid
waar-
strijd
eloof
men
klec-
elen,
es of
ngen
n, uit
ictoir
wordt
lezer
wat
neet.
der
ordt,
n wat
van
g tot
Ge-
teker
orale
elen
n ze
tsink
e 58
ge-
para-
wijs-
hem
nnis
it te
refli-
niet
eren
leen
wie
zee-
brij-
i te
ordt
ruid
lote.
van
den
ten,
om-
niel
het
mt.
eid.
dat
aar
der-
en
rekt
ker-
zer
ten.
En
aar-
ner
en-
tele
de,
rig
als
nis
is
ge
len
die
en
de
ze
en
vi-
za-

woordigt meer dan een ander voor ons het glorie-rijke van ons kerkelijk leven. Een machtig scheppend reformatorisch geniet, zoals Duitsland in Luther, zoals Zwitserland in Zwingli, zoals Frankrijk in Calvin en Schotland in John Knox voortbracht, die het stempelmerk van hun persoon en geest op heel hun volk en kerk hebben afgedrukt, hebben wij Nederlanders niet gehad. Geen der leidende mannen uit de 16e eeuw, die ons kerkelijk leven beheerscht en de grondslagen van onze Gereformeerde Kerk gelegd hebben, kan met deze Reformatoren op één lijn gesteld worden, ook Datheen niet. Een oorspronkelijk denker was hij niet, want op dogmatisch gebied heeft hij zich geheel bij Calvin aangesloten. Als kerkorganisator volgde hij het voorbeeld van de Kerk van Genève en van de Hugenotenkerken in Frankrijk. En zijn Catechismus, Liturgie en Psalmbelijding zijn niet anders dan vertalingen geweest van den Catechismus en Liturgie van de Paltz en de Psalmbelijding van Marot en Boza. Maar al heeft Datheen niets genaals, niets oorspronkelijks, toch neemt hij onder de geestelijke vaders van onze Gereformeerde Kerk de eerste plaats in. Hij heeft het Calvinisme hier de overwinning doen behalen; hij heeft het beste, wat op het gebied van Kerkorganisatie, Catechismus en Liturgie te vinden was, aan onze Kerken geschonken. En meer nog dan de namen van een Marx, een Van der Heyden, een Junius, al mogen ze in geleerdheid en rijkdom van taalkennis Datheen overtroffen hebben, is de naam van Datheen onder ons volk in dankbare gedachtenis gebleven. Zelfs zijn droomende gedachten gestreden, zelfs de geloofszinking aan het einde zijns levens, heeft hem nooit de liefde van ons Gereformeerde volk doen derven. Dat volk kon niet vergeten, wat het aan zijn prediking, aan zijn geloofskracht, aan zijn heldenmoed te danken had. Het was daarom wel een zeer gelukkige gedachte, dat de heer Th. Ruys als onderwerp voor zijn dissertatie, waarmede hij den graad van Doctor in de Theologie aan de Vrije Universiteit verwierf, den persoon van Datheen heeft gekozen. Niet alsof er nog geen biographie van Datheen bestond. Ook Dr. H. ter Haar had reeds een dissertatie over Datheen geschreven, maar deze dissertatie, hoe uitnemend ook voor dien tijd bewerk, datgekende uit 1858, en niet alleen dat deze Latijnsche dissertatie weinig er toe had bijgedragen om Datheen beter bij ons volk bekend te maken, maar het bronnenonderzoek had in de laatste helft der 19e eeuw niet stil gestaan en zooveel nieuws aan het licht gebracht, dat een nieuwe biographie van Datheen meer dan noodig was geworden.

Dr. Ruys nu heeft dit op zeer verdienstelijke wijze gedaan. Hij deed meer dan hetgeen reeds gepubliceerd was en in verschillende studien en artikelen verstrooid lag, samen voegen, want hij stelde zelf onderzoekingen in zoowel in het binnen- als buitenland en wist nog belangrijke brieven en bescheiden te ontdekken. En al is het zeker te betreuren, dat de oorlogstoestand hem beletten de archieven in België te doorsnuffelen, het nieuwe materiaal, dat hij vond, is zeker belangrijk genoeg om de uitgave dezer nieuwe biographie te rechtvaardigen, ook al is daarmede het historisch onderzoek nog niet afgesloten.

Wat in deze dissertatie dan ook in de eerste plaats te prijzen valt, is vooral de spurzijn van dezen jongen doctor en zijn groote nauwkeurigheid. Wie de breede lijst van werken, die geraadpleegd, en archieven, die onderzocht zijn, nagaat, zal bewondering gevoelen voor den ernst, waarmede Dr. Ruys zijn taak heeft opgevat. Maar niet minder verdient Dr. Ruys lof voor de getrouwheid, waarmede hij het beeld van Datheen ons getekend heeft. Het gevaar, dat zoo licht een jong historicus overvalt, van een romanheld te maken van den persoon, wiens leven hij beschrijft, is hij gelukkig ontweken. Met schier al te groote soberheid, zoals een getrouw portretschilder het doen moet, tekent hij het beeld van Datheen. De gebreken, die Datheen aankleefden — volmaakte heiligen kent het Protestantisme niet — heeft hij niet verbloemd. Maar aan den anderen kant heeft hij ook tegenover de vaak onbillijke en harde critiek op Datheen gevoeld, hem ten volle recht laten wedervaren. En bovenal, hij heeft verstaan, dat om een persoon als Datheen billijk te beoordelen, men niet den maatstaf moet aanleggen van onze denkbeelden over de verhouding van staat en kerk, van religie-vrijheid en staats-onthouding, maar hem hem beoordeelen moet naar den geest van den tijd, waarin hij leefde.

Het is aan Dr. Ruys gelukt het portret van Datheen te ontdekken, dat hij vóór zijn dissertatie heeft laten afdrucken. Wat tot dusals portret van Datheen de ronde deed, bleek niets dan een gefantaseerd beeld te wezen. We kennen Datheen nu, zoals hij werkelijk was. En dat beeld was niet de gefantaseerde kop met ezelsoren, dien een zijner belagers in de 18e eeuw van hem teekende, ook niet de gefantaseerde Petruskop van de 19e eeuw, maar het toont ons een man uit wiens gelaat kracht en ernst spreekt. En zoals Dr. Ruys ons het werkelijke portret van Datheen kennen deed, zoo heeft hij ook met groote historische getrouwheid ons zijn geestelijk beeld geteekend. Zoo is deze kerkhistorische dissertatie een eere voor den jongen doctor, een eere ook voor onze Hoogeschool.

Dr. H. H. K.

Kootwijks Scholen

In hartelijken dank ontvangen van den Heer H. J. M. te Uuwingelgera een postwiel groot 2.
Da. J. H. HOUTZAGERS, em. pred.,
Voorzitter.
Arnhem, Velperweg 88.

Leestafel.

1. Mr. D. P. D. FABRUS, WEZEN VAN HET CALVINISME, Jaargang II. n. 1 van SCHILD EN PUL. Uitgave van J. H. Kok, Kampen.
Na WARFIELD en MONSMA, nu weer FABRUS over Calvinisme.
De drie redevoeringen, waarin de eerste dit onderwerp behandelt, waarvan Mev. C. M. E. KUYPER een weigelaagde vertaling gaf en waarbij Dr. BAVINCK een voorwoord schreef, is door mij, evenals het boek van den tweede over hetzelfde onderwerp, hier nog niet zoo lang geleden besproken.
Voor mij geen reden, al zullen mijn besprekingen van geschriften over hetzelfde onderwerp elkander dan ook in zulk snel tempo opvolgen, dat wellicht een lezer zal verzoeken: „alweer over Calvinisme!“ met de bespreking van Mr. FABRUS' brochure in SCHILD EN PUL langer te wachten. Trouwens, voor zulk 'n verzuiging zou ik niet veel voelen en wat een van mijn goede vrienden in dergelijke gevallen steeds zegt: „daarvoor ga ik niet uit den weg“, zeg, in dit geval, ook ik.
Het ligt nu eenmaal op den weg van den LEESTAFEL-schrijver der HERAUT voor de Gereformeerde Kerken in Nederland, de aandacht later lezers vestigen op inzondenheid voor hem, als Gereformeerde, voornamelijk publicaties.
Daartoe behoort zeker niet minder dan WARFIELD'S CALVIN ALS THEOLOGOON EN DE STAND VAN HET CALVINISME IN ONZEN TIJD en MONSMA'S WHAT CALVINISM HAS DONE FOR AMERICA, ook FABRUS' WEZEN VAN HET CALVINISME.
Maar, het zal met die verzuiging wel zoo'n vaart niet nemen.
Wanneer kunstigen en schilderijen-tentoonstelling bezoeken en daar drie stukken zien, zonder copien te zijn, eenzelfde onderwerp uitbeelden, zal dit eer hun belangstelling opwekken dan neerdrukken. Dat toch drie meesters schier gelijktijdig aan één zelfde sujet 'n oeuvre wijden, is een bewijst teken voor de waarde, die zij aan het sujet toekennen, en bovendien biedt de artistieke individualiteit, die in de bewerking uitkomt, den toeschouwer gelegenheid tot vergelijking.
Afgaande op de analogie tusschen zulk een Expositie en mijn Leestafel, maak ik mij nu tentent: „alweer over Calvinisme!“ niet al te ongerust. Het zullen wel niet velen onder onze lezers zijn, die deze verzuiging slaken.

De herdenking van Calvin's geboortedag in 1909, is aanleiding geweest tot een bij vernieuwing, aandacht vestigen op zijn persoon en werk. Maar de oorzaak van de uitbreiding der literatuur over Calvin en het CALVINISME ligt toch dieper, en wel in de groote betekenis, die het laatste nog steeds voor de protestantische wereld heeft. De Reformatie van Genève heeft, zoals Mr. FABRUS terecht schrijft, „een stelsel gegeven, waartoe een levensbeschouwing spreekt, die nog in dezen tijd over een groot deel der wereld in zijn vruchten nauwt en voor de komende eeuwen ver-reikende vruchten biedt“ (p. 2).

Bij wijze van inleiding toont de schrijver de uitgebreidheid der Calvin-literatuur met de stukken aan en vertelt, dat er reeds in de 30 jaren, die aan 1909 vooraf gingen, meer dan 300 geschriften of opstellen in die literatuur verschenen waren. Bij wijze van inleiding toont hij verder, met aanhalingen uit verschillende schrijvers, den invloed aan van het Calvinisme zoo in het algemeen, als bijzonderlijk in Nederland. Aan het slot van deze, vijf bladzijden lange, inleiding heft hij: „In het verleden, in het Calvinistische verleden vindt Nederland zichzelf; dezelfde reden van bestaan, en de richting voor een waarlijk nationale toekomst. En nu zelfs het buitenland in deze eeuw zoo buitengewone aandacht aan het Calvinisme schenkt, ja dit erkend wordt te zijn de hoofdmacht van het Protestantisme, die opnieuw in frische leven nikomt, bestaat voor Nederland te eer reden daarbij nader stil te staan“ (p. 5).

Onder mededeeling, dat „in verband met de nieuwere geschriften aan het Calvinisme gewijd, de volgende bladzijden bedoelen bepaaldelijk op het wezen, de kern, de grondgedachte van het Calvinisme te wijzen, zonder dat zij bedoelen dit in volten omvang te bespreken“, steekt Prof. FABRUS dan van wal. (p. 6.)

„In het Calvinisme staat op den voorgrond de volstrekte souveriniteit van God.“ Voor deze bewering verwijst de schrijver naar aantekening No. 23, een van 30 regels en waarin drie theologen van professie worden geciteerd. Dat de volstrekte souveriniteit van God, ook naar zijn persoonlijke overtuiging, als het wezen van het Calvinisme is (als zou ik hier hebben weggelaten of anders voor 't moet worden beschouwd hebben gezet) vermenen wij in den tekst drie regels verder. Weldadig doet het mij aan, dat de auteur daar enkele Schriftuurplaatsen citeert. Tot mijn bevreemding mis ik onder hen echter het Jezus-woord: „Heere des hemels en der aarde“ (Matth. XI : 25 en Luc. X : 21).

Uit het „wezen van of wat“ het Calvinisme is, m. a. w. uit het begrip Calvinisme, worden dan enkele deducties gemaakt.
Zoo op p. 7 : „CALVIN, denkt deze gedachte (de volstrekte Souveriniteit Gods) moet overschrokken consequentie door. Hij duidt niet van de zwakheit waarmee een onverschandige theodicee de Godsvoorstelling misvormt. Wat is en geschiedt, is, gelijk het is, door God gewild.“
Dit laatste doet denken aan het voluntas Dei necessitas rerum, „de wille Gods is de noodzakelijkheid der dingen“, van ook andere denkers dan den Christen-denker CALVIN. Maar FABRUS' wijst hier op de beperking die ons kenvermogen en in verband daarmee dat wij de twee termen van het probleem, „de almacht Gods en 's menschen verantwoordelijkheid“, zonder wat ik zou willen noemen een der twee te elimineeren, hebben te laten staan; zoals ook CALVIN deed. Met blijkbaar matiging citeert hij dan hier den Heidelbergse hoogleraar Troeltsch, die invloed is door KANT en van het CALVINISME schrijft: „Gott ist ihm irrational auch im dem Sinne, dass er an Maximalen menschlicher Vernunft und Logik nicht gemessen werden darf; aber er hat die Vernunft zum irrischen Arbeit und Verherrlichung Gottes geübt.“
Ook verzoemt de auteur niet er op te wijzen hoe het Calvinisme een innig verband heeft tusschen Gods Souveriniteit en Zijn recht als Schepper. Tot de meest interessante bladzijden van zijn brochure behooren dan ook die waarop hij het heeft over Calvinisme en recht.

Op pag. 11 doet Prof. FABRUS zijn lezers opmerken, dat het Calvinisme, waarvan het wezen de erkenning van de volstrekte Souveriniteit Gods is, wel niet geheel nieuw is,

maar toch iets eigens heeft en wat dan, tegenover LUTHER, uitkomt in „CALVINUS bevoordien van opene, radicale breuk met Rome en van de strenge tucht in de Gemeente“; iets wat nader uit de historie wordt toegelicht.
Op pag. 18 begint de auteur, in verband met de Souveriniteit Gods, waarvan de belijdenis het wezen van het Calvinisme is, te spreken over de uitverkiezing. Voor hem staat in het Calvinisme niet de uitverkiezing, maar de Souveriniteit op den voorgrond. Van de eerste schrijft hij op pag. 20 : „Indertijd moet worden gezegd, dat deze leer, hoe groote betekenis zij ook hebbe in het Calvinisme, toch genniss als het voornaamste leerstuk daarin beschouwd mag worden, punt van uitgang daarvoor is. Het zou met het wezen van het Calvinisme strijden, als grondgedachte te stellen Gods gedachte aan gaande de zaligheid. Het Goddelijk Wezen Zelf, Zijne Grootheid, Zijne Majesteit staan voor den Calvinist op den voorgrond.“
Mits men nu maar den nadruk legge op „grondgedachte“, zal ieder Calvinist dit wel toestemmen.

Een derde en laatste passus in de brochure begint op pag. 21.
De Souveriniteit Gods, voorop gesteld in het Calvinisme, wordt hier besien in betrekking tot de Gemeene Gratie; tot toekennen van waarde aan den gansen Bijbel, ook aan het O.T.; tot verheerlijking van God op elk levensgebied; tot het objectivisme in zijn tegengestelling met het subjectivisme, of wil men met het individualisme en waarbij dan „het individualisme van VINKER en de daarnaauwverwante dusgenaamde ethische richting“ ter sprake komt.

Zoowel om het aantal geschriften in en na 1909, het gedenksjaar van Calvin's geboorte, verschenen — onder Aanteekening No. 3 worden uit de laatste categorie meer dan 40 genoemd — maar ook om de groote betekenis die het Calvinisme nog heeft, kan ik Prof. FABRUS voor deze zijn brochure dankbaar zijn.

Zijn rijke belezenheid omtrent het onderwerp waarvoor hij schrijft, wekt evenzeer mijn bewondering, als zijn hooge waardeering er voor mijn sympathie.

Dat hij zoo telkens zijn beweringen documenteert met citaten uit, voor het meereelend, theologische werken, is te verstaan. Wie als niet-jurist over een juridisch onderwerp schrijft, zal zich tot eenzelfde methode gedrongen voelen.

Bij het schrijven van een SCHILD EN PUL-brochure ware echter het ietwat minder toegeven aan dien drang, naar mijn bescheiden meening, niet ongewenscht geweest. Het wordt vooral bedenkelijk wanneer de auteur, door de schoonheid van een citaat zoo getroffen wordt, dat hij, in ste van het in zijn AANTEKENINGEN 'n onderdak te geven, zich niet wechhouden kan het in zijn tekst op te nemen. De „overzichtelijkheid“, waarin FABRUS' brochure, bij MONSMA'S boekje vergeleken, ietwat achter staat, wordt er niet beter op. En voor „de meer eenvoudige“ onder de SCHILD EN PUL-lezers zal, naar ik vrees, de treffende schoonheid van wat GROEN VAN PRINSTERKER schreef over „de kennis van de geloofswaarden in de dagen der Donsche Synode bij de meer eenvoudige“, wel verborgen blijven, wanneer zij dat schrijven, op pag. 18, r. 8. v.o. tot blz. 19, r. 5. v.o., plotseling in het Fransch onder hun oogen knijpen.

Maar die bedenkingen van formeelen aard wegen lichtelijk op tegen het feit, dat in deze brochure, voor zoover dat in een van 25 bladzijden mogelijk is, het Calvinisme is besproken op een wijze, die het als hoogste vorm van religie en als „Christendom van groote keurs doet uitkomen.“

Geen Calvinist ten onzent, en niet alleen ten onzent, moet haar dan ook ongelegen laten, al zal zij voor enkelen zeker wel wat zware lectuur zijn. Vooral kan in de Sturm- und Drang-periode, die sommige intellectuele jongeren van Gereformeerden huize doorleeven, de lezing van FABRUS' WEZEN VAN HET CALVINISME deugd doen. Ook van uit dit oogpunt bezien, biedt SCHILD EN PUL met deze Afl. een actueel onderwerp.

2. De Uitgever H. TEN BRINK — Arnhem, zond ons weer een aantal boekjes voor kinderen, die zich, zoo zoover ik zien kan, bijzonder leenen als geschenken op het aanstaande Kerstfeest.

3. De Uitgever H. TEN BRINK — Arnhem, zond ons weer een aantal boekjes voor kinderen, die zich, zoo zoover ik zien kan, bijzonder leenen als geschenken op het aanstaande Kerstfeest.

Voor Kinderen.

KERSTFEEST.

Het jaar spoedt ten einde. Nog enkele dagen en het zal vervlogen zijn, het jaar 1919.
Doch voor het van ons schiedt, bopen we nog een heerlijk feest te vieren, namelijk het Kerstfeest of Christustfeest. En niet alleen wij vieren het, maar alle Christelijke volken onder den hemel.
Is het dan van zoo groote betekenis?
Ja voorzeker. Dat leert ons Gods Woord zelf.
Immers we lezen in Lukas 2 van den engel, die een blijde boodschap, het Evangelie, aan de herders in het veld bracht.
En wat zei hij?
Dat leren we in Lukas 2 vs. 8, 9.
En er waren herders in diezelfde landstreek, zich houdende in het veld, en hielden de nachtacht over hunne kude.
„En zie een engelen Heeren stond bij hen, en de heerlijkheid des Heeren omschenen hen, en zij vreesden met groote vrees.“
En de engel zeide tot hen: Vrees niet; want ziet, ik verkondig u groote blijdschap, die al den volke wezen zal;
Namelijk dat u heden geboren is de Zaligmaker, welke is Christus de Heere, in de stad Davids.
En dit zal u een teken zijn: gij zult het kindelen vinden, in doeken gewonden, en liggende in de kribbe.
En van stonden aan was er met den engel een menigte des hemelschen heitlers, prijzende God en zeggende:
Eere zij God in de hoogste hemelen, en vrede op aarde, in de menschen een welbehagen.“
Dat zegt genoeg, velen hebben er van gesproken, het bezongen. Zoo b. v. in.

IN DE KRIBBE.

In een krib te Bethlehem
Ligt hij reder,
Klein en teeder
Maar de hemelen loven Hem.

Want Hij komt
Die der wereld schuld zal dragen,
Naar des Vaders welbehagen
Waarbij alle mensch verlost.

Zoo is het. Wat de engelen bezongen in het veld van Efrata is een groot wonder, een wonder van Gods liefde en genade.

De Heere Christus werd geboren in den nacht. De herders hielden de nachtacht over de kude. 't Was donker daar buiten, maar bij de kribbe was het licht.
Daarin ligt een schoon beeld, een tot ons sprekende leering. Dat hebben de menschen ten allen tijde gevoeld. Niet zonder reden hebben zij het Kerstfeest in den donkersten tijd des jaars geplaast. Bekend is ook de schoone schilderij in het museum te Dresden. Het stelt voor de aanbidding door de herders. „Buiten is alles donker, maar door de geopende deur niet men licht daarbinnen. Dat licht nu straalt af van het Kindken Jezus alleen. Natuurlijk is dit ook weer een beeld, maar het wijst toch duidelijk op Hem, die later van zichzelf getuigt: Ik ben het licht der wereld.
En ook nu weer denken we aan een schoon lied:

STILLE NACHT.

Stille nacht,
Heil'ge nacht,
Davids Zoon, naar verwacht,
Die de zondaren zalgen zal,
Wordt geboren in Bethlehems stal,
Hij, der scheepselen Heer!

Hulp'loos Kind
Heilig Kind
Die zoo trouw zondaren mist,
Ook voor mij kwam G' uit 't hemelsche rijk,
Laagt Gij in doeken, den menschen gelijk,
Leet 'n U danken altijd.

Stille nacht,
Heil'ge nacht,
Heil en vrede wordt gebracht,
Aan een wereld, verloren in schuld;
Gods belofte wordt heerlijk vervuld,
Amen, Gode zij d' eer!

Er zijn velen, die meenen Kerstfeest te vieren „en het toch eigenlijk niet doen. Kerstfeest wil voor hen zeggen, eenige dagen vrij, uitgaan, plezier hebben, lekker eten en drinken, geschenken geven en ontvangen enz. Altemaal op zich zelf geen kwade dingen, maar die met het Kerstfeest rechtstreeks niet te maken hebben.
Het Kerstfeest is het Christustfeest, de herdenking van Zijn komst in het vleesch als mensch. Dat feest nu te vieren zonder Christus zoo zijn, alsof men een feestmaal bijwoonde, maar den hoofdpersoon 't huis liet, tot wiens eer het heette te zijn. 't Is er mee als met de zoogenaamde „Kerstverhalen“, op zich zelf zeer goed en begerlijk. Doch van Kerstverhalen te spreken is dwaasheid. Want er is er maar één hetwelk te vinden is in Lukas 2 boven aangehaald.
Zonder Christus geen Kerstfeest. Buiten Hem ook geen waar Kerstfeest. Wie kunnen zich op het Kerstfeest in waarheid daarover verheuen? Alleen die Christus kennen, die geborgen zijn in Hem voor tijd en eeuwigheid, die het Kindken van Bethlehem eeren en liefhebben als hun God en Zaligmaker. Zij zeggen met den gijzen Simeon

Loft zij den God van Israël,
Den Heer die aan Zijn eervolk dacht,
En door zijn liefderijk bestel
Verlossing heeft te weeg gebracht.

Geve het Kind van Bethlehem om zoo Zijn feest te vieren. Dan zal het ons recht gezend zijn.

HOOGENBIJK.

Buitenland.

N.-Amerika. De Engelsche taal ingevoerd in Duitse kerken en scholen.
In een artikel in de Tagl. Rundschau over de Duitse-Amerikanen en over den tegenwoordigen stand der Duitse taal, klaagt Elsmeyer (Milwaukee), dat alle krachten, die het voor Duitschland hadden moeten opnemen, jammerlijk te kort geschoten zijn, ook de kerkelijke kringen. „Op vele plaatsen, zoo schrijft hij, hebben onze stamgenooten, zonder daartoe genoodzaakt te zijn, uit eigen aandrif en zonder bevel van de zijde der Overheid, de Duitse boeken uit de gemeentescholen verwijderd, om ze door Engelsche te vervangen. Geheele Duitse gemeenten hebben met ijverige snelheid hare Duitse gezangboeken voor Engelsche verwisseld; hare predikanten moesten hals over kop in het Engelsch prediken en zijn verplicht het nog te doen. De Lutherse gemeenten te St. Louis, 28 in getal, zijn er mede begonnen, en haar voorbeeld heeft navolging gevonden. Met een bij Duitschers zeldzame eenstemmigheid hebben zij de Duitse taal in kerk en school laten varen, zonder dat door de Overheid een poging gedaan was om deze verandering op te leggen. Zelfs hebben sommige Duitse kerken haar naam veranderd, de „Dreieinigkeits-gemeinde“ noemt zich tegenwoordig „Trinity Church“. De hoogleraar Göttinger, van het Theologisch Seminarium van St. Louis, sprak bij wijze van verontschuldiging: „Nooit zijn onze scholen dragers van de Duitse cultuur geweest.“
Bij de Roomsche Duitschers is hetzelfde opgemerkt. Elsmeyer weet slechts één persoon te noemen die tegen deze verandering zijn stem verheven heeft. Het is Professor Pieper van het Theologisch Seminarium te Marquette (Wisconsin), die op de houding der Synoden het woord toespikt: „Op uwen buik zult ge gaan en stof zult gij eten al de dagen uws levens, en de bede daaraan toevoegt: „Vader, vergeet het hun, want zij weten niet wat zij doen.“
Er is door de National Lutheran Council van Amerika een commissie naar Duitschland gezonden met opdracht, te onderzoeken, welke schade de Lutherse Kerk door den wereldoorlog geleden heeft, en voorstellen te doen voor te verlenen ondersteuning.
Het is die Commissie dringend op het hart geboden, dat men zich niet bepalen zal tot het geven van financiële steun, maar in de eerste plaats bedacht moet zijn op het opkomen voor de eer van het Christelijk Duitschland.

— Zal de naam Gods in het Vredetractaat vermeld worden?
In het begin van November werd in den Senaat der Vereenigde Staten het Vredetractaat besproken. President Wilson had dit voor zijn persoon te Parijs onderteekend, maar om voor de Vereenigde Staten bindend te zijn, moest het nog door den Senaat onderteekend

worden. Over den strijd in dit lichaam inzake het raatificeren van het vredetractaat, melden de politieke bladen elken dag bijzonderheden. Maar we vernamen uit deze organen niets over de discussie, welke in den Amerikaanschen Senaat gevoerd is over het in het Vredetractaat noemen van den naam Gods. Er was toch een voorstel gedaan om bij de inleiding van deze overeenkomst den naam des Heeren te noemen, welke in het geheele document, dat van respectabelen omvang is, niet voorkomt. Het voorstel werd ingediend door den Senator Sherman, van Illinois, lid der republikeinse partij. Hij zeide dat Voltaire, de bekende Godloochenaar, zich zoo verbijde hebben in een vergadering van goddelooze menschen als te Versailles had plaats gevonden, terwijl Senator Lodge sprak, met heenvijzing naar Macbeth's uitroep: „Ik kan niet zeggen: Heere, zeggen ons.“
Senator Thomas merkte op, dat hij niet had kunnen merken, dat het dagelijksch gebed van den chaplain in de Kamers eenige viuct afwerpt. Het is namelijk in de Vereenigde Staten gewoonte, dat elke vergadering der volksvertegenwoordiging door een daartoe benoemden predikant (chaplain) geopind wordt met aanroeping van des Heeren naam. Hij beweerde voorts, dat hij er niet van hield alle zonden van de menschenkinderen op God te werpen. Andere tegenstanders zeiden, dat ook in de Amerikaanse constitutie geen melding gemaakt wordt van den Naam Gods; zij waren van oordeel dat zulks ook niet in het Vredesverdrag moest geschieden, om geen moeite te krijgen, daar de leden der conferentie tot verschillende religien behoorden.
Daarna brak een woordenstrijd uit tusschen een republikein en een democraat. De een riep: „Ik heb nog nooit in mijn gansche leven gebeden“. „Denkt ge niet dat het dan overgeer tijd wordt om daarmede te beginnen?“ „Neen“, zoo werd teruggescreuwd, „neen, niet op de verschijning van een tegenaander als de Senator van Arkansas. Hem kan ik zonder God wel weerstand bieden“. Op de galerij werd hierover uitbundig gelachen. — Wij vernamen echter heias niet, dat ten slotte de Senaat besloot bij de inleiding van het Vredetractaat den naam des Heeren te vermelden. Ons dunkt, dat een land, waarin de president elk jaar al de burgers uitnodigt tot het houden van een boete- en bederag in hunne kerken, er wel op mocht staan, dat in zulk een gewichtig stuk als het de onderteekenen Vredetractaat, God wordt erkend.

WINCKEL.

Officiële Berichten.

Vrije Universiteit.

Men schrijft ons:
Leendert Ruma werd door den Heere opgeroepen, om in te gaan in de rust die er overblijft voor het volk Gods.
Ook hij was van het begin af lid der vereniging voor Hooger onderwijs en heeft jaren lang met groote toewijding en nauwkeurigheid de belangen der Ver. als correspondent behartigd.
Ruma behoorde tot de partij die „hare betekenis eenig en alleen ontleende aan het feit, dat zij de uitdrukking was van hetgeen nog onbewust in het volk leefde.“ Zulke mannen konden niet altijd zeggen hoe het wezen moest, maar toen zij door weinischappelijk gevormde mannen het hoorden zeggen, toen werd hun duidelijk wat de betekenis is van de gereformeerde beginselen welke zij door Gods genade waren toegedaan. Daarom hebben zij geofferd en gewerkt, gestreden en gebeden voor een Hoogeschool met den Bijbel, en God gedankt dat Hij zulk een school aan Nederland schonk, en met hijschap haar ontwikkeling padgeslagen.
Wel deed dezen mannen toegevoegd: „gij maakt van de leerstukken stukken leer“, maar in hun leven hebben zij ervaren dat zulke „stukken leer“, mits goed gekend en volledig toegepast, uitstekend dienen kunnen om door drs gemaakte gronden te komen, zonder de schadelijke gevolgen te ondervinden.
Zij hebben hun bejden niet aan hunne ervaringen ontleend, maar zij hebben de kracht van de bejden ervaren. Niet zozeer omdat de kerk het zegt, maar toch ook niet zonder kerk te hooren en te bewaren.
Zij liepen niemand na, maar volgden de manen die God gaf, om met en voor hen de bejden der waarheid toe te passen.
Indien het kan, dan de waarheid bejden en beleven met den predikant der Kerk; gaat dat niet, dan zonder hem, en als het moet dan tegen hem. Zonder iets aan de Verdiensten der Suchters van de Vrije Universiteit af te doen, kan worden verklaard, dat zulke mannen hebben gedieud om onze Vrije Universiteit in het leven te roepen.
Zullen de jongeren nu de erfenis overnemen? Zij hebben er de roeping voor.
Het zou te betreuren, het zou een ramp zijn voor land en volk, indien de Vrije Universiteit door gebrek aan medewerking moest opgeheven worden.
Hiervoor is, Gode zij dank, nog geen vrees, maar stiltaan is achteruitgaan. De jaren schieten op. Wij zijn reeds over de de helft van den in 1905 vastgestelden termijn, en de vierde faculteit is er nog niet. Deze zal duizenden guldens kosten alleen aan gebouwen. Maar wanneer de rene en slossing uit de contributie kan gevonden worden, is voor bouwen geen gevaar.
Het jaar dat komt zal, hopen we, een jubeljaar zijn. Zullen we het werk van de Ruma's, de Groshede's en Koningen en van zooveel die het geloofstuk in Gods kracht hebben aanaard, laten verkwijnen?
Dat nooit! Daarom aangepakt. Laat op 20 October 1920 het huidige jaar worden, dat de „jongeren“, en vooral de oud-studenten, nog liefde gevoelen voor het werk, dat God door de vaders heeft verricht. Het aantal studenten neemt toe. Ook het aantal, van hen die voor hunne studien stillicke hulp nodig hebben.
Een vijfde deel van het fonds 1920 is pas bijeen. Af en toe komt er nog eens een bedrag bij. Wie weet, hoeveel er reeds verzameld is, dat nog niet is overgemaakt. Tegen Januari zal weer een voortloope storting plaats hebben. Laat ieder der H.H. oud-studenten nog eens het terrein overzien, en afwerken, en per Giro-bijst No. 13212 het ontvangen geld overmaken.
Bij zinnig en oordeelkundig beheer, wat uitstekend aan den penningmeester is toevertrouwd, kunnen deze gelden reeds rentegevend worden gemaakt.

Kort Verslag der Vergadering van de classis Gorinchem, gehouden op 12 Nov. 1919.

De. den Houting opent namens de Kerk van Hardinxveld de vergadering.
De credentiblen worden onderzocht. Aan twee diakenen wordt keurstem verleend.
Het moderamen wordt samengesteld als volgt